

Layihənin istiqaməti: Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği

№ 57 (1905) 20 mart 2019-cu il

BACA-BACA

Ta qədimlərdən Naxçıvanda keçirilən baca-baca mərasimləri geniş bir sistem yaradıb. Bu sistem Novruzla bağlı inancları, sınımaları, deyimləri, oyunları, nəgmələri özündə birləşdirib. Çünki Novruzun astanası, ilk qədəmlərinin hiss olunduğu vaxt kimi qəbul edilən baca-bacanı naxçıvanlılar həmişə ayrı bir sevinclə, sevgi ilə qarşılayıblar.

eşitseydilər, o evə elçi düşərdilər. Bu da bir bayram inan-cıdır.

Həmin günün səhəri qızgəlin su üstünə çıxar, suya salam verər, su üstü keçirib səhəngləri doldurar, əl atıb sudan bir-iki xırdaca daş götürər, səhəngin içinə atırdılar. Bu suyu gətirib həyat-bacaya, ağacların dibinə, evin künc-bucaqlarına səpərdilər ki, il boyu paklıq, təmizlik olsun. Bu sudan xəstələrə də içirərdilər ki, onlar şəfa tapsınlar. O sudan həm də xəmirə (maya)

Yer kürəsini qarış-qarış gəzib haqqın yolunu arasanız, hər lənib-fırlanıb bir yerdə duracaqsınız. Doğrudur, Şərqdə də, Qərbdə də təbiətin və insan əllərinin yaratdığı möhtəşəm abidələrlə, möcüzələrlə rastlaşacaqsınız. Bir müddət Hindistanı, sonra bir-birinin ardınca Çini, Meksikanı, Kanadanı, Ərəbistanı, Yunanıstanı, İtaliyanı, İranı bütün yaranışların beşiyi sanacaqsınız. Amma az keçməmiş hər yerdə yanıldığınızı biləcəkdir, yeni, daha heyretdəici mən-

Sonralar bu təsəvvür dünyanın məhvi - Dünya tufanı şəklinə salınmış, göyün - yaradıcının üz döndərməsinin səbəbi isə insanların şərə, pis əməllərə meyl etmələri ilə izah olunmuşdur: "Əzəli yer üzündə heş nə yoxuydu. Elə vaxt öz-özünə gəlib keçirmiş. Sonra heyvannar, cücülər, ot-dar, ağaşdar yarandı. Lap axırda Allah adamları yaratdı. Bullar yer üzündə o qədər artıb törədilər ki, dünya bullara darıq elədi, insannar başdılar bir-birinə pisdih, paxıllıq

Elə bir tufan qopmuşdu ki, dünyadakı bütün ucalıqlar suların altında qalmışdı. Sayı minləri vurub aşan Adəm övladlarının hamısı adamlığını itirdiyindən ümmanlarda boğulmuşdu. Yalnız Allahın bir bəndəsi haqq yolundan dönməmişdi, tufana qalib gələn nəhəng gəmisində ailəsini və dünyadakı varlıqların bir cütünü xilas edə bilmişdi. Bu bəşər övladının ən ulu babası həzrəti Nuh peyğəmbər idi.

Tufanın yol azmış bəşərlə mücadiləsi bitib tükənəndə, Günəş yenidən doğub göydə

Naxçıvanda Novruz ənənələri

Onun "baca-baca" adlanması "bacadansallama" ilə bağlıdır. Baca evin uca yeridir. Elimizdə, obamızda "bacadan sallama" da ucalmaq, müqəddəsliyə qovuşmaq anlamındadır. Yəni novruz ucaldır, müqəddəsleşdirir, ilboyu hər kəsi bu məqamda saxlayır. Bu, müqəddəs bir duygu, fərqli bir inamdır.

Baca-bacada "şalsallama", "qurşaqaatma" sözləri daha çox işləkdir. "Şalsallama" daha çox qızlarla, "qurşaqaatma" oğlanlarla bağlıdır ki, bu da mərasimin genişliyini şərtləndirir.

Qurşaqaatanlar da, şalsallayanlar da tək-cə bayram süfrəsindən pay ummur, sovgat isdemişdilər, həm də niyyət edib bacadan evdəkilərin dənışqlarına qulaq asırdılar. Bizim elərdə baca-bacada hər kəsin qapı-bacası açıq olar, hamı da xoş söz deyər ki, qulaq as-maga gələnlər burdan sevinə-sevinə getsinlər

Bəzi yerlərdə bir ailədən qız istəyən oğlanlar bacadan ucu düyünlənmiş şal atırlar.

Evdə də bilirlər ki, şal atan kimdi, məqsədi-məramı nədi. Qızı ona verməyə razılıq olanda şal ucundakı düyünü açıb sovgat qoyarlar, razılıq olmayanda isə düyünü açmayıb şala sovgat yığardılar. Bu da "söz alıb-söz vermə"nin bayram adətincə bir ifadəsi idi. Bəzən də dostları ilə oğlan baca-bacada gözaltı etdiyi qızgilin damına şıxar, bacadan qulaq verərdilər. Xoş söz

tutardılar ki, ilboyu ev ruzilə bərəketli olsun.

Baca-bacada dam üstünə ayaqqabı tullamaq aditi də vardı. Ayaqqabı dam üstünə düz düşəndə inanırdılar ki, il düşərli keçəcək, hər şey yaxşı olacaq.

Baca-bacada bişirilən yeməkdən qonum-qonşuya pay tutmaq adəti də vardı. Bu süfrə başqa dad-tamda olardı. Bayram yeməyindən, necə dəyərlər, göyün quşlarına da ruzi ayırırdılar.

Həmin gün evlərdə, həyətlərdə ocaq çatılmalı, qazan asılmalı idi ki, evlər işıqlı, qazanlar bərəketli olsun.

Baca-bacada subay qızlar bir yerə toplaşar, ortaya dilək qabı gətirərdilər. Qabın üstünə qırmızı yaylıq salınması da arzu-diləklə bağlı olurdu, bayramın, əziz günün rəmzlərindən biri kimi dəyərləndirilirdi.

zərələr görmək arzusuyla: "Bəlkə, irəlində bir az da yaxşısı var" - deyib haqq yolunu aramaqda davam edəcəksiniz. Elə ki, Batabatı arxada qoyub Haça dağına, Gəmiqayaya, Əshabi Kəhfə çatdınız, gözünüz işıqla, ruhunuz dincliklə, qəlbiniz sevgiylə dolacaq. Biləcəksiniz ki, mənəvi ucalığı tapmışınız, həyatın mənbəyi buradan başlanır. Xeyr, bərəket, haqq və ədalət ocağına düşmüşünüz...

Çox əski çağlarda şərə uyan bəşər oğlunun dünyası daralıb sulara qərqləndə yalnız bir haqqa tapınan ailə Allah qəzəbindən qurtara bilmişdi. Naxçıvanlıların gen yaddaşında qalan inanca görə, "qabaxlar göy yerə yaxın idi. Adamlar bir-birini öldürüb qan tökürdülər, bərəketin qədrini bilmirdilər. Bunu görəndə tanrının qəzəbi tutdu, göyü yerdən uzaqlaşdırdı".

eləməyə. Bunu görəndə Göy acıxlanıb yerdən aralandı. O vaxtdan da bərəket azalıf, çörəh daşdan çıxır".

Çörəyin daşdan çıxdığı anlarda haqqın yolu nazılmış, ədalət qan dənizində boğulmuş, Ağıl, Kamal, Mərifət başlardan çıxarılıb ayaqlar altına atılmışdı. Dünya məhəbbətin gücü ilə fırlanmalı (Nizami Gəncəvi) olduğu halda, ləngər vurmuşdu. Qəlblərdə eşq odu sönməyə töküldüyündən hər yana nifrət, riyakarlıq, xəbislik toxumları səpilmişdi. İnsan - şüurlu məxluqu yaratmağının peşimançılığını çəkən Allah Yer üzünü pisləklərin, şər mənbəyinə çevirən bəndələrindən təmizləmək qərarına gəlmişdi. Tökülən qanları yumaq üçün dünyanın suları bəs etmədiyindən kainatın bütün qara buludlarını Yer üzünə göndərmişdi. Yer üzünü yağışlar, sellər bürümüşdü.

gəzəndə görmüşdülər ki, sular hələ pisləkləri yerdən tamam silib təmizləməyib. Ona görə də ayaq basmağa bir qarış da olsa, torpaq yoxdur. Dünyanın üzünü su ilə ağartmaq uzun zamanın işiymiş.

Haqqa tapınan ailənin də əlləri həyatdan üzülmüşdü. Amma ola bilməzdi ki, Yer üzündə haqqın yolunun başlanğıcı, mənbəyi də sulara itib-batsın. Dünyada elə bir uca yer olmalıydı ki, ora şərin ayağı heç vaxt dəyməsin. Bəli, Ağrıdağ sinəsini qabağa verib dünyanın pisləklərini o biri tərəfə keçməyə qoymamışdı. Son anda Ağrıdağ özü də sulara qərqləndi. Ancaq buz bağlamış ağappaq başı üzə qalmışdı. Sulara üzən yeganə gəmi gecələri gündüzlərə qatıb axtarmışdı və nəhayət, o yüksəkliyi tapmışdı. Haqq yolunun başlanğıcı Əshabi Kəhfdən İlanlı dağa, oradan da Gəmiqayaya doğru istiqamət götürübmüş.

Adəm nəslinin sağ qalan sonuncu nümayəndələri bu yerə sığınmışdı. Yeni məkanda hər şey təzədən başlamışdılar. Yaşayış vasitələrini və həyat üsullərini bərpa etmişlər. Nəsillər törətməmişdilər. İnsan əlləri xarüqələr yaratmışdı. Ürəklərdə eşq odunun hərarəti artıqca sular da geri çəkilməmişdi, əzəli torpaqlar üzə çıxmışdı.

(ardı gələn sayımızda)

Şölə Qadirqızı